

Nibelungen ve Odysseia Destanlarında Eve Dönüş Miti

Ahmet Sarı - Fatih Güler , Erzurum

Öz

Edebiyatın sayısız kavramları ve motifleri vardır. Edebiyatı edebiyat kılan da bir bakıma bu temaların, motiflerin ilkin edebi eserlerde görünmesi ve sonra da bunların yeniden ele alınmasıdır. Aşk, ihanet, kardeş katli ve oç alma gibi bir yığın insanlık durumu tarih boyunca edebiyatın teması haline gelmiştir ve gelmeye de devam edecektir. Adem'in cennetten kovulmasından milenyuma kadar eve dönüş motifi de sadece edebiyatın değil, felsefenin, sosyolojinin ve sosyal bilimlerin sıklıkla işlediği temalardan biridir. Hele de Homeros'un "Odysseus" ve Almanların anonim "Nibelungen" destanlarında bu motif bir laytmotiftir. Hatta "Odesa" ismi daha sonraları eve dönüşleri imleyen genel bir kavram haline dönüşmüştür. Bu çalışmada Nibelungen ve Odysseus destanlarında ortak olan eve dönüş miti ele alınmıştır. Kahramanların dünyevi dert nedeniyle, bazen yıllarca süren vatan için kaçınılmaz savaşıardan; bazen ise gönül ilişkilerinde, kendilerine bir yaren, bir eş arama derdinden uzun yolculuklara çıkılır ve sonra da eve dönüşün zorlu yolları bir destansı geri dönüş izleğine dönüşür. Çalışmamızda eve dönüş teması eşliğinde sadece bu destanları ele almadık, eve dönüşün farklı farklı hallerini, bugüne dek edebiyattaki görünümelerini de işledik.

Anahtar Sözcükler: Homeros, Odysseia, Nibelungen, Eve Dönüş, Destan

Abstract

The myth of return home in the Nibelungen and Odysseia epics

Literature has numerous concepts and motifs. What lies at the core of literature is the appearance of these themes and motifs in literary works first, and then, the reconsideration of them. A great deal of human acts such as love, betrayal, fratricide and revenge have become the themes in literature throughout the history. Since Adam's expulsion from heaven to the millennium, the homecoming motif is not only used in literature, but also commonly in philosophy, sociology and social sciences. This motif is a leitmotif in Helle de Homer's "Odysseus" and German anonymous author's "Nibelungen" epics. Moreover, the name "Odessa" has become a general concept that signals the returning home. In this study, the myth of homecoming, which is common in the epics of Nibelungen and Odysseus, is discussed. Because of heroes' material troubles and inevitable wars, which occur to defend the homeland, that might last years, the heroes are sometimes looking for love affairs to search for a wife or partner, with whom they go on long journeys, and then, the tough way to get home turns into an epic return. In this study, we did not only deal with these epics in accordance with the theme of homecoming, but also with different aspects of homecoming and their appearance untill contemporary literature.

Keywords: Homer, Odysseia, Nibelungen, Return to Home, Epic

Eve dönmek, zorla gönderildiğimiz
uzaklığın sıkıntısı bizi varoluşumuzun
köklerinden ayırdığında, her zaman
kendine bir geri dönüş biçimi olur.
Wolfgang Schadewaldt

Giriş

Cennet insanın anayurduysa, Hz. Adem'in düşüşünden beri insan eve dönmek, anayurda dönmek için gayretler içindedir. Dünya dediğimiz bu “pıtraklı diyar”² insan varoluşunun sıkletini çekemez. Dünyada hiçbir güzellik ışıltılı ütöpik bir mekan tasviri olarak bizde yansıyan cennetin yerini alamaz. O bilinmez diyarlara insan tahayyülünün bilemeyeceği, kavrayamayacağı bir güzellik atfedildiği için, insan ömrü idilik ortamların korkunç güzelliği, cennetsi mekânları özlem içinde geçer. Hz. Adem'in, Havva'nın cennetten düşüşü dünyada belki de eşine benzerine rastlanmayacak bir anayurdun da özlemini çektirir bizlere. İnsan şayet cennetten kovulmayla ontolojik bir yarayla dünyaya inmişse, o yaranın acısı ve kapanmasını ancak anayurda geri dönüşün merhemi (Heimkehr) iyileştirebilir. Heidegger'in de kavramlaştırdığı gibi “dünyaya fırlatılmış”³ insan bir şekilde fırlatıldığı yerin özlemi içindedir. O boşluk, içteki o oyuk, o yara fırlatılan yerin serinliğiyle kapanmaz, kapanmayacaktır da.

Yaradılış bakımından dikine doğru bir varlık olan insanoğlu yürümesiyle, bir yerden bir yere gidebilmesiyle, bir yere varabilmesiyle insandır. Bir yerde mukim olmak, bir yerde iskân etmek insanın varoluşunda ona biçilen bir ödevdir. Bu bazen Nirvana'yı arayan Siddharta'nın onca zaman sonunda bir nehir yanını sakın ve ömrü geçirecek bir yer olarak belirlemesi, aradığı yerin akar bir ırmak yanı olduğuna karar vermesi ile görünür olur, bazen de Ludwig Wittgenstein'da olduğu gibi Nordik topraklara gidişle, içsel huzuru fyortların sert, haşın ve sessiz, ayak basmadık bir yer olmasından medet ummak ile görünür olur. Aranan şey sükunetin kucağında, bağrında nefes almaktır. Heidegger gibi Kara Ormanlarda nemli bir kulübede teknolojinin tüm olumsuzluklarını ardına bırakıp huzuru orada bulmaktır; Hölderlin, Robert Walser gibi bir yerde konaklamak değil de her daim bedeninin ve ruhunun enerjisini atamamaktan kaynaklı yürümek düşüncesi, bir devinim içinde olmak, hareket halinde olmak, yürümekle felsefenin arasında bir bağ kurmak ve öylece sağalmak sevdası, huzuru yürümede ve ötelere açılmada, ama aynı zamanda meskun olmada, bir yere kendini eklemleyebilmede, yersizyurtsuz olmadığı bilinciyle bir yere ait olabilmenin onurunu da taşıyabilmede yatmaktadır. İnsan yürür. Yürürken de Bernhard'ın “Yürümek” adlı kitabında olduğu gibi düşünmeyi bir köşeye bırakamaz. O, o işle birlikte var olagelen bir durumdur.

² İsmet Özel'in “Münacaat” isimli şiirinde dünya bir “sürgün yeri”, bir “pıtraklı diyar” olarak gösterilir. Bkz. İsmet Özel, *Erbain. Kırk Yılın Şiirleri*, Tiyo Yayınları, İstanbul 2016, s.34

³ Heidegger'in “Geworfenheit in die Welt” kavramı için bkz. Markus Rautzenberg, Luliane Schiffers (Hrs.) *Ungründe.Potenziale prekärer Fundierung*. Wilhelm Fink Verlag, Paderborn 2016, s.59

Yurdavariş ya da Yurdadönüş için bir yurt gerekir. Yurttan ayrılış, savaş için yurttan ayrılmak, öç için yurttan ayrılmak, yurda daha güçlü dönebilmek için yurttan ayrılmak; yurdu daha fazla özlemek, yurt bilincine varmak için yurttan ayrılmak. Hepsi gerekir. Yurda dönüş, eve dönmek insanın temel deneyimlerinden biridir. Homeros'tan önceki sakral, dini metinlerde, insanlık durumlarında elbette eve dönüş miti insanın kaderi olarak hep olagelmıştır. Özellikle şifahi gelenekte halk kaynaklarında, Odysseus'tan önce kültür kaynağı olan metinlerde elbette bu konu doğrudan ya da dolaylı işlenmiştir. Ama biz “eve dönüş miti” derken Homeros’u hatırlarız. Odysseus’la birlikte hatta Aischylos’un “Agamemnon”u ile birlikte bu mit kendini bize ilk defa açar. Batı edebiyatının kökeninde ve kaynağında da bu eserlerle gün yüzüne çıkar. Hele de “Odysseus” çoklukla eve dönüş mitinin ilk örneği olarak belirir. Hatta “Odysseus” destanından önce mitlerdeki gezgin figürün ilk örneği “Altın Post” aramaya çıkan insandır. 3. yüzyılda yaşamış olan Rodoslu Apollonius tarafından kaleme alınmıştır (Ercan,2012:324). Edebiyatla, felsefeyle, antropolojiyle, mitolojiyle ilgilenen herkes Homeros’un “Odysseus” kitabını temel kaynak olarak belirlemiştir. Odysseus da, Agamemnon da yurda vardıklarında hiç ummadıkları, dünyada belki de en son görmek istedikleri şeyle karşılaşır. Bu gördükleri kaderlerinin en ağır yüküdür. Kendine sadık kalmış eşine talip olanlar, onda gözü olanları bir şekilde öldürüp Ithaka’ya hâkim olabilecek midir Odysseus? Klytaemnestra ve aşığı Aigisthos, Agamemnon’un tacının elinden gidebileceği korkusunu ne vakte dek hissedecek, Agamemnon’a ihanet edip onu öldürecekler midir? Agamemnon’u bir kenara bırakacak olursak Antik bir figür olan Odysseus uzun yolculuklara çıkıp bu yolculukta kendi varoluşunu gerçekleştirebilecek midir? Yolda olmasının yanında, değişim geçirenin sadece kendisi, kendi varlığı değil, yolun durultucu, arındırıcı, insanı varlık olarak da yüceltiliği yanında vardığı yurdun da değiştiği, farklılaştığı bilinciyle oraya yeniden uyum sağlayacak mıdır? Bu izleğin derinliği sadece mitolojiye değil, mitolojiden taşıp felsefeye, edebiyata ve diğer sosyal bilimlere de eklenmiştir. Yurda geri dönen, eve dönüşü gerçekleştiren kişinin ailevi işlevi de görmezden gelinemez. Elisabeth Franzel’in de dillendirdiği gibi eve bir şekilde uzun çilelerden sonra geri dönen kişilerin toplumsal ve ailevi işlevleri yadsınamaz. Bunlar ya kraldır, yöneticidir, ya babadır, ya sevgili, ya oğuldur, ya da kocadır (Franzel, 2008:321).

Eve dönüş mitinin kökeninin Odysseus olduğunu dillendirmeden önce bu izleğin Odysseus’la başlamadığını, ondan önce sakral metinlerde işlendiğini anmıştık. Antik dönemin yönetici figürleri arasında İncil’de de bu motif işlenmiştir. Elisabeth Franzel’in sözlüğünde Lukas İncili’nde “Yitik Oğul”un “eve geri dönüş miti” olarak geçtiği dillendirilir (Franzel, 2008:11). Bu kıssada iki oğul sahibi bir babanın, küçük oğulun isteği üzerine malları paylaşması sonucu, küçük oğulun kendi payını alıp uzak bir yere gitmesi, orada bir sefahat hayatı sürerek servetini yiyip bitirmesi anlatılır. Elinde avucunda bir şey kalmayınca, bulunduğu yerde kıtlık da baş gösterdiğinden, yoksulluk çekmeye, sonunda birinin yanına kapılanıp domuz gütmeye başlar. Açlıktan helak olacağını anlayınca pişmanlık duyup yurduna dönmeyi akleder. Babası, onu hiçbir şey olmamış gibi karşılar; kendisine ikramda bulunulmasını, şenlik yapılmasını emreder. Büyük oğul tarladan dönüp de herkesin gülüp eğlendiğini görünce uşaklardan birine

bunun anlamını sorar; kardeşinin döndüğü, bunun için ziyafet ve eğlence düzenlendiği cevabını alır. Gücenip içeri girmediği için, babası dışarı çıkmak zorunda kalır, oğlundan içeri gelmesini rica eder. Oğlu şöyle der:

“– Bunca yıldır sana hizmet ediyorum, her dediğini yaptım. Bir kez olsun dostlarımla eğlenmem için bana bir oğlak bile vermedin. Ama senin mallarını hayat kadınlarıyla yiyen bir oğlun geri döndü diye ona besili buzağıyı kestir! Babası şu cevabı verir:

– Ey oğlum, sen daima benimlesin. Her şeyim senindir. Ama sevinmem gerekiyordu, çünkü bu kardeşin ölmüş idi, dirildi; kaybolmuş idi, bulundu !” (Rilke 2010: 23)

Alman edebiyatında bu izleği 9. yüzyılda Hildebrand Destanı’nda da görürüz. Ortaçağa ait anonim bu kahramanlık destanında Hildebrand karısını ve oğlunu geride bırakıp otuz yıl boyunca sürgüne giden bir savaşçıdır. Baba izleğinin ön plana çıkarıldığı bu destanda 30 yıl sonra eve dönen Hildebrand’ın yitirdiği toprakları yeniden ele geçirmek için güçlü bir orduyla sürgünden dönüşü anlatılır. Daha destanın başlangıcında savaş meydanında karşılaşan iki savaşçı betimlenir. Bunlar Hildebrand ve oğlu Hadubrand’dır. Ancak Hadubrand babasını tanımaz. Hadubrand babasının öldüğü bilgisiyle büyümüştür. Hildebrand’ın kendisini kandırmaya çalıştığını düşünür ve verdiği hediye de geri çevirir, onu sahtekârlıkla suçlar ve korkaklığını yüzüne vurur. Hildebrand kaderini kabul etmek zorundadır zira dövüşü reddetmek onuruna sığmaz. Kendi oğlunu öldürmek ya da onun tarafından öldürülmekten başka seçeneği yoktur. Dövüşmeye başlarlar ve kalkanları parçalanır. Destan burada kopar, ancak bir İskandinav metni (Vogelpohl 1966: 4) bizlere savaşın muhtemelen Hadubrand’ın ölümüyle sonuçlandığını rivayet eder. Eve dönüş böylelikle bir oğlun öldürülmesiyle trajediye döner. Ortaçağın saray destanlarında, şövalyelik destanlarında da eve dönüş motifi elbette “Odyssea” destanı kadar güçlü yer almaz. Macera için, yeni şeyler yaşamak için şövalye uzun yolculuklara çıkar. Bu yolculuklarda çok şeyler öğrenir ve eve geri döner. Sözlü aktarılmış halk balatlarında da eve dönüş miti görülür. Uzun süre beklenen ve eve dönen erkeğin eşiyle birlikte mutlulukları betimlenir. Bazılarında da artık eve geri dönmeyeceği varsayılan erkeğin yerine bir sevgili bulunduğu olay örgüsünde bir dilemma yaşanır. Sevgili ya da yar için savaş, vazgeçiş, kaçış ya da kanlı bir intikam da bu eve dönüşün bedeli olabilir. Çoğunda mutlu sonun olduğu görülür. Halk edebiyatında eve dönüş temasının farklı farklı versiyonları dahi olsa, bu 19. yüzyıla kadar böyle devam edegelmiştir. 19. yüzyıl bitiminde Wilhelm Raabe’nin romanı “Ebu Talfan”da bu temanın yeni görünüşleri ortaya çıkar. Savaş sonrası Alman edebiyatında da eve dönüş miti çok önemli bir izlek olarak belirginleşmiştir.

Savaş sonrası dönemlerde toplumsal politik değişimler insanları fazlasıyla etkilemiş ve eve dönüş savaşa katılmış çoğu insanın kaderi olmuştur. “Odyssea”da olduğu gibi burada da eve dönen figür bıraktığı çoğu şeyi aynı şekilde bulamamıştır. Ailesi kalmışsa ailesine, topluma yeniden uyum sorunları onun da temel sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu şekilde eve geri dönen askerler, içlerinde buldukları ne yapacaklarını bilememe durumu ile hâlihazırda içinde buldukları duruma bir çare

arama sorunu arasında kalakalırlar. Antik dönemdeki eve dönen figürlere karşın 20. yüzyılın savaşlarından eve dönen figürler açık bir şekilde bedenlerinde sakatlıklarla eve dönerler. Sadece savaşın getirdiği çilelerle bir ruhsal bozukluk içinde değillerdir, bedensel sakatlıklar ile de diğer türlerden ayrılırlar.

Yurda geri dönüş, yurdavariş, eve dönüş miti hakkında bir giriş yaptıktan sonra şimdi Homeros'un "Odysseia" ve Almanların "Nibelungen" destanında "eve geri dönüş miti" nasıl gözükmüyor ona bakmakta fayda olacaktır. İki önemli ve birbirinden farklı uluslara ait bu destanlarda eve dönüş miti bir arketip gibi mi gözükmemekte ve birbirlerinden hangi noktalarla ayrılmaktadırlar. Homeros'un "Odysseia" destanındaki eve dönüş mitini incelemeye başlayalım.

Homeros'un "Odysseia" Destanında Eve Dönüş Miti

Her destan laytmotif olarak bir ya da birden fazla temayı ele alır. "Odysseia" ise daha sonra edebiyat tarihinde eve dönüş anlamına gelecek "Odesa yolculukları", "Mavi yolculuklar" ile tanınacaktır. Aynı zamanda eve dönüş için alternatif bir terminoloji de olmuştur. "İlyada" ile bir bütünlük sağlayan ve "İlyada" destanından ayrı bir şekilde Yunanlıların on yıllık Truva savaşı ve şehri ele geçişlerini değil de anavatanından uzak on yıl boyunca savaşmış bir kahramanın İthake'ye, kendi memleketine, eşinin, çocuğunun vatanının olduğu yere geri dönmesi üzerine yazılan bir destandır "Odysseia". "Ulysses" olarak da adlandırılan kahraman bu on yıllık Truva kuşatmasından sonra zaferle döneceği memleket yolculuğunda bir on sene de yolculuğun zorlukları, çetinliği, sayısız maceralarla lanetli bir beden gibi okyanusta, Poseidon'un hışmına uğrayarak savrulur durur. Eve dönüş yolculuğu, bir türlü eve dönememe sıkıntısı ve kaderin ördüğü çok garip ağlarla on yılı bulur. Aslında Anadolu'nun kuzeybatısındaki Truva İthake'ye, Odysseus'un anavatanına küçük bir gemiyle üç hafta sürecek bir yolculukken, eve dönüş Poseidon'un da lanetiyle on yıl acı ile örülmüş tam bir karabasana döner. Odysseus, İthake'de eşi Penelope'ye, oğlu Telemakhos'a, yaşlı babasına, yerine yurduna, ocağına varmaya çalışırken insanın nefesini kesen sayısız maceralarla, Akdeniz'de eve dönmeden yerine getirilmesi gereken ödevlerle tanrıların da insafa gelmesi ve Odysseus'un hatırlamasıyla İthake'ye geri döner.

Homeros destanı, Nemflerden, bir su perisi olan Kalypso'nun Odysseus'u zorla alıkoyduğu ve tutsak aldığı bir adada başlar. Destanın sonuna yakın bir yerdir bu bölüm. Tanrılar kendi aralarında toplanıp Odysseus'un acısının artık bitmesi gerektiğine karar verdiklerinde Athena sorun çözücü bir tanrıça olarak gökyüzünden yere iner. Oğlu Telemakhos ile konuşur. Babasını bulması için yola çıkması hususunda ona cesaret verir ve onu ikna eder. Odysseus'u seven tanrıların yanında ondan nefret edip acısının, yolculuğunun ve lanetinin de devam etmesi gerektiğini düşünen tanrılar vardır. Odysseus'un kaderi olan ve ayağına bağ olan suyun, mavi denizin, lanetin kaynağı da ister istemez deniz tanrısı Poseidon'dur. Bugün Akdeniz olarak bildiğimiz Ege denizi ile de içli dışlı o denizler ağında suyun lanetinden kurtulamaz Odysseus.

Masallarda da yer edinen bu çoklu anlatımın bir yüzü Odysseus'un hikâyesi iken, bir yüzü de anavatanda Ithake'de onu on yıl boyunca beklemiş ve birçok sorunla yüzleşmiş ailesidir. Karısı Peneolope çok güzel biri olduğu için artık uzun süre geri dönmeyen kocası yüzünden kendine talip olanlarla mücadele etmekte, onları başından savmaya çalışmaktadır. Evine gelmiş ve ziyafetler çeken, Truva galibiyetini bahane ederek Odysseus'un malını mülkünü yağmalayan taliplilere oğlu Telemakhos'un da gücü yetmemektedir. Talipleri oyalamanın yolu ise artık yaşlanmış Odysseus'un babasına dikilmesi gereken kefendir. Onu gündüz dikerek, gece de sökerek taliplileri oylar. Ama talipliler bunun da farkına varmışlardır. Peneolope'yi sıkıştırarak, karar verip birileri ile evlenmesi hususunda ona baskı yapmaktadırlar. Athena tanrıça, insan kılığına girerek Ithake'ye iner ve Telemakhosla konuşur. Babasını bulmaya yola çıkarlar. Oğlunun da yolculuğa çıktığını öğrenen anne talipleri ile evlenmeyi geciktirir. Talipliler, heveslerini kursaklarında bırakan Telemakhos'u öldürmeye niyetlenirler. Oğul Telemakhos'un hikâyesi bir yandan, babası Odysseus'un trajik hikâyesinde bir yandan da destanda akar. Telemakhos, Sparta kralı Menelaos'tan babasının Kalypso'da bir nemf tarafından esir tutulduğunu öğrenir. Odysseus ise yine denizlere açılmıştır. Poseidon fırtınalarla salı batırır. Odysseus boğulmaktan kurtulur ve geminin bir parçasına sarılarak adaya çıkar. Orada Alkinos'un kızı Nausikaa onu bulur ve saraya getirir. Orada krala başından geçenleri tek tek anlatır. Truva savaşından sonra Ithake'ye geri varmak için yola çıktıklarını ama fırtınanın onları Lotophagoi (Lotus Yiyenler) adasına savurduğunu, orada dostlarının lotus meyvesi yiyerek yolculuğun amacını unuttuklarını, hafızalarının silindiğini, dostlarını bile tanımadıklarını anlatır. Odysseus'un baskılarıyla gemiye yeniden bindirilirlir ve yolculuk yeniden başlar. Bu sefer de dev soyundan Kikloplar ülkesine ayak basarlar. Odysseus, altı arkadaşını öldüren ve yiyen Polphemos adlı devi bir şekilde kör etmeyi başarır. "Odysseus" rüzgârlar tanrısı adasında, Laistrygon adlı dev yamyamlar adasında; büyücü Kirke'nin yaşadığı adada, bilge Teiresias'a akıl danışmak için Hades'in ölümler diyarında; şarkılarıyla erkekleri mest edip öldüren Sirenler diyarında; canavar Skylla ve Kharybdis'in anaforlarından oluşan boğazı da içeren bir felaket ortamında; Sicilya kıyılarına varıldığında Apollon'un koyunları olduğundan yenmemesi gereken koyunların yenmesi nedeniyle Apollon'un da lanetinden ve felaketinden oluşan sayısız serüvenler yaşarlar. Odysseus hepsinden sağ çıkmayı başarır. Dokuz gün deniz çilesinden sonra Odysseus Malta adasında karaya çıkar. Kral Alkinoos'a anlatılan serüven onu çok etkiler ve kral Odysseus'a gemi ve tayfa yardımında bulunur. Odysseus Ithake'ye varır. Orada tanınmasın diye Athena onu dilenci kılığına sokar. Ithake'de olup bitenlerden de onu haberdar eder. Dilencinin Odysseus olduğunu sadece Telemakhos ve sadık bir uşak bilmektedir. Artık taliplilerini başından savuşturamayan Penelope Odysseus'un yayını kim germeyi başarırsa onunla evleneceğini dillendirir. Ona talip olan herkes dener ama bunu kimse başaramaz. Dilenci kılığındaki Odysseus bunu başarır. Dilenci kostümünden sıyrılan Odysseus, Telemakhos yardımıyla eşine talip olanları birer birer öldürür. Odysseus'un trajedisi böylece son bulmuş ve yuvasına geri dönmüştür.

“Nibelungen” Destanında Eve Dönüş Miti

Nibelungen destanında da eve dönüş izleğine rastlanır. Destanın kahramanı Alçak Ülke Hanı Siegmund’un oğlu Siegfried, sevdiği ve görmeden aşık olduğu Krimhild’i almak için anavatanından, yurdundan ayrılır. Cesurdur, korkusuzdur. Az kişiyle çok orduya karşı çıkma yürekliliğine sahiptir. Burgundluların tek kız kardeşi olan Krimhild, Siegfried’in ağabeyi Gunther’in Brunehilde’yle evlenmesine yardımcı olması şartıyla kız kardeşini Siegfried’e vereceğini dillendirir. Brunehilde Buzülkesi’nin insanüstü güçlerine sahip bir güzelidir. Siegfried’in sihirli bir başlık olan görünmezlik pelerini sayesinde oyunlarda Brunehilde’ye üstünlük sağlayarak Günther’in onunla evlenme şartlarını yerine getirmiş olur. Bu minval üzere sözünü yerine getirdiğinden Krimhilde’yle evlenmeyi hak eder. İlerleyen zamanlarda Brunehilde kralla bir türlü evlenmeye razı olmaz. Olağanüstü güç gerektirecek yeni taleplerde bulunur. Kral, Siegfried’den bir kez daha yardım talep eder. Siegfried krala yardım eder. Brunehilde’nin ipek kuşağı ve altın yüzüğünü getirerek onları yeniden birleştirir. Aradan yıllar geçer ve iki kraliçe arasında anlaşmazlıklar baş gösterir. Bu anlaşmazlıklar, kine, nefrete dönüşür. Krimhilde’nin Brunehilde’yi kıskanması ve ona eskiden Siegfried’in ilk eşi olduğu görüşünü ileri sürmesinin dayanağı da ipek kuşakla yüzüktür. Siegfried öldürdüğü ejderhanın kanıyla yıkanırken, kan ile yıkandığında omuzları arasına ağaçtan ıhlamur bir yaprak düşer ve orası ölümü getirecek yerdir. Bu yer kuru kaldığından, ejderha kanıyla yıkanmadığından Siegfried ancak o noktadan öldürülebilir. Bu bilgiyi pek fazla kişi de bilmez. Brunehilde adamlarına Siegfried’i bu zayıf noktasından vurmaları gerektiğini emreder. Avlanma bahanesiyle Siegfried saraydan uzaklaştırılır ve pusuya düşürülüp öldürülür. Karısı Kriemhild kocası savaşa gideceğinden dolayı endişe duymakta, ona zarar gelmemesi için abisi Gunther’in sağ kolu olan Hagen’e kocasının zayıf noktasını söyler. Bu gizli bilgiyi Siegfried sadece karısı Kriemhild ile paylaşmıştır. Hagen’e onu koruması için verilmiş bilgi, onun şeytanca planı gerçekleştirmesine vesile olur (Keleş, 2010: 181-182). Kriemhild de öcünü almak için Hunlar Kralı Etzel (Atilla) ile evlenmeyi kabul eder ve Hun orduları ülkesine varır, taş üstüne taş koymaz. Böylece Kriemhild düşmanlarından öç almış olur.

Siegfried’in, Kriemhild ile evlenmek için yola çıkışı ve Aşağı Ülke’den uzaklaşması, uzun süre kendi derdi için değil de başka insanların dertleri ile hemderd oluşu; Kriemhild ile oluşmuş kan bağı için kendini feda edışı ve savaşıma tarzı dikkat çeker. Eve dönüşün kaderleri olan kahramanlardan Siegfried ile Odysseus karşılaştırılacak olursa Odysseus’un savaş için evinden uzaklaştığı, Siegfried’in ise Krimhild ile evlenmek, bir eş bulmak için ötelere açıldığını söyleyebiliriz. On yıl gibi uzun bir süre Truva’nın ele geçirilmesi için çaba sarf eden ve sonunda zafer kazanan Odysseus’un, bir savaş kahramanı olarak evine geri dönme arzusu söz konusuysen ve bunun için de adeta ölümüne mücadele ettiği görülürken, Siegfried’in hele de Kriemhild’i elde ettikten, onunla evlendikten sonra Aşağı Ülke’ye geri dönme arzusunun Odysseus’ununki kadar yoğun olmadığı da göze çarpar. Bu anlamda Odysseus eve dönme hususunda ben-odaklıysen, Siegfried kendini, kendi özlemlerini bastırıp, fedakârlıklar yapıp dostlarının zorlukları aşmasına ömrünü adayacaktır. Her iki

destanda da eve dönüşte sayısız badireler atlatılır. Eve dönüşü güçlendirecek, okurda veya destan dinleyicisinde gerilimi artıracak, kahramanın eve dönme arzusu içinde kabardıkça okur olarak bizlerin de içinde o sıkıntının peyda olacağı bir duygu durumu oluşturulur. Odysseus'ta bu tazyikin daha fazla olduğu, okurun daha fazla gerildiği ve eve dönmeyi daha şiddetli arzu ettiği de söylenebilir. Odysseus'un eve dönme arzusunun yoğunluğu bir tutku haline dönüştüğünden destanın sonunda bir çözülme gerçekleşir ve kahraman eve sağ salim döner. Destan mutlu bir sonla biter. Odysseus'ta eve dönüş miti gerçekleşirken Nibelungen'de eve dönmek yerine başkalarının hayatlarını kendi hayatından üstün tuttuğu için Siegfried'in ölümüyle son bulur. Siegfried, Brunehild'in kıskançlığı ve Günter'in de oyuna alet olması sonucu dostları tarafından alçakça öldürülür ve ihanete uğrar. Nibelungen'de eve dönüş miti kahramanın anayurda dönmemesi ve orada eşi ve çocuklarıyla, atalarıyla mutlu bir yaşantı sürdürmemesi nedeniyle tam yerini bulmamış olur.

Sonuç

Rus araştırmacısı Vladimir Propp'un masallarla ilgili tespit ettiği 31 şablon (Propp, 2008: 28) aslında bakarsanız sadece masal için değil mitler, destanlar için de geçerlidir. İnsanlığa özgü bir kültür kaynağı olan mitolojiler her şeyden önce insanı, insanlık durumlarını ele aldığından klasiktirler ve evrenseldirler. İnsan ömründe görülebilecek tüm duygu durumları aşk, ihanet, kin, öfke, öldürme arzusu, gazez, hayranlık mitolojilerde de yer alan konulardandır. “Eve dönüş” de böylesi konulardan bir laytmotife, bir mite dönüşmüştür. Hatta Odysseus'un (Odesa'nın) eve dönüşü tüm dünyada eve dönüşler için bir temel tanımlama haline gelmiştir. Ana vatanından ayrılan, uzun süre ana vatanına geri dönemeyen, orada gözü yaşlı ve kendini bekleyen bir eş, bir çocuk, yaşlı bir baba bırakan; dostlarını, evini sahipsiz bırakan ve ülkesi için savaşmaya gitmiş, sağ kalmış ama bir türlü kaderin oynadığı oyunlardan, bahtsızlıklardan, şanssızlıklardan yurda dönüşü sağlayamayan ve bu yolda acılı bir çile çekip ancak yurda dönüşü gerçekleştirenlere verilen bir temel motif haline gelmiştir Odesa. Bu bağlamda yola çıkanın kendini gerçekleştirme, yolda olması ve ruhunun kemale ermesi, acıyla ruhunu şekillendirmesi ve ahlaki bakımdan da acıyla sınanarak yücelmesi durumu da söz konusudur. Vardığı ülkede, artık kendisinin de, vardığı yerin de eskisi gibi olmadığı, yolun ol (y/ol) haliyle her şeyin yeni bir anlam düzeyi kazandığını görür. Yol ile yolcu arasındaki ilişki, içte kaynayan yurda dönüş hasreti bir bilinçlenme düzeyini sağlar. İnsan tekinin derinlerinde kendini olgunlaştırmasını, o hasretle kavrulup, o hasreti söndürmesi için gerekli tüm badireleri atlatması için de kendine olağanüstü enerji ve güç verir. Edebiyatın tüm türlerinde kahramanın dönüş yolculuğundan somon balığının, Van'daki inci kefalinin dönüş yolculuğuna dek doğada da var olan bir motiftir bu motif. Bertolt Brecht'in “Geceleyin Davul Sesleri”nden Wolfgang Borchert'in “Dışarıda Kapının Önünde” adlı tiyatrosuna, Bernhard Schlink'in “Eve Dönüş” adlı romanına kadar etkili bir konu haline gelmiştir eve dönüş miti. Tasavvufi açıdan baktığımızda “her şeyin aslına rücu etmesi” ile de açıklanabilir bu durum. Simurg olmak için otuz kuşun yolculuğu, atlatılan sınırsız badireler, hastalıklar, kıtlık ve kıranlar, sonunda yolun olma haliyle eve dönüş, kalbe dönüş, aslında kendine

dönüş olması bakımından da değerlendirilebilir. İnsanın ruhunun ait olduğu gedik, ruh ilkin bedende ve sonra da maddi bir yerde, ortamda, coğrafyada rahat ettiğinden sürüldüğü, uzaklaştırıldığı bu yurduna yani o rahat hamağına yeniden varabilmek için özne didinir, gayret gösterir. Teolojik bakımdan Hz. Adem'in cennetten tardı ve dünyaya sürgünlüğü ile bin pişman haliyle yeniden o düşüşü ortadan kaldıracak, kendisini cennetin yani anayurdun serin çimlerine götürecektir çileli yolun aranmasını sağlar. Varoluş belki de budur. Rahat ettiğiniz bir ortamdan herhangi bir nedenle pıtraklı bir diyara sürülmeniz, bu diyarlar geri dönüşünüzü engelleyecek tüm güzel beldeler, sizi ayartacak mekânlar da olabilir. Yurda dönüşünüze ket vuracak, sizi oyalayacak tüm nedenler onları elinizin tersiyle silip atıp, yurdu ve anavatani unutmadan, orada bıraktıklarını da unutmadan binlerce gayretle yeniden o topraklara, burnunuzda tüten o topraklara geri dönüş. Bu bağlamda birinci merhale yurttan uzaklaşan/uzaklaştırılanın kendi özünde bu hakikatle yüzleşmesi ve onu içinde işlemesidir. Kendi içinde, varılacak yere çoktan varmış olması. İkinci olarak da yurdavariş için elzem olan, eve dönüş için gerekli olan, insanın kendi özüne dönüşünden beslenen güçle yola odaklanmış ve yurduna doğru açılan yolu takip ediş. Eve dönüş insanın kalbine dönmesinden başka ne olabilir ki?

Kaynakça

- Frenzel, Elisabeth** (2008): Heimkehrer. In: ders. [Hrsg.]: Motive der Weltliteratur. Ein Lexikon Dichtungsgeschichtlicher Längsschnitte. Stuttgart: Kröner, (= Kröners Taschenausgabe; 301)
- Rilke, Rainer Maria** (2010): Malte Laurids Brigge'nin Notları, s.165 içinde: Cumali Yeşil, Rainer Maria Rilke'nin "Malte Laurids Brigge'nin Notları" Adlı Eserinde Ruhbiyografisi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum-.
- Propp, Vladimir** (2008): Masalın Biçimbilimi, çev: Mehmet Rifat-Sema Rifat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Vogelpohl, Wilhelm** (1966); Deutsche Dichtung. Eine Darstellung ihrer Geschichte, Ernst Klett Verlag, Stuttgart.
- Rautzenberg, Markus; Schiffers, Juliane** (Hg.) (2018) Ungründe. Potenziale prekärer Fundierung. Wilhelm Fink Verlag, Paderborn.
- Nibelunglar Destanı** (Anonim), çev: Bilge Umar, Yapı Kredi yayınları, Kazım Taşkent Klasikler Dizisi, İstanbul.
- Homeros** (1984): Odysseia, çev: Azra Erhat, A.Kadir, İstanbul
- Keleş, Nejdet** (2010): Nibelunglar Destanı, Bozkır Yayınları, Erzurum.
- Ercan, Cemile Akyıldız** (2012): "Odysseus ve Yolculuk Mitosu", içinde: Hüseyin Köse, Flanör Düşünce, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Özel, İsmet** (2016): Erbain. Kırk Yıllın Şiirleri, Tiyo Yayınları, İstanbul.